

הלכה ברורה

בירור הלכה בעוניים שונים

— קכח —

יעקב חיים טופר

נדגאנן "כען חחייס" לה'ה

מח'ס "ד טופר"

פעיהיך ירושלים חובב'א

בדין שופר שצבעו שחור אם כשר לכתילה לתקיעות דראש השנה.

א. נשאלתי מכמה תלמידי חכמים שליט'א, אם יש מקור לדבר שיש לקחת לתקיעות, שופר שצבעו לבן, ולא שופר שצבעו שחור. וփשתי קצת בספר רבותינו זיל אשר הם לנו לעניינים לכל אשר נעשה, ולא מצאתי שום גילוי מבודר להדייא בדבר זה, ונחזי אכן בס"ד.

והנה אין להוכיח דשופר שחור כשר מה אנתן במסכת ראש השנה (כ"ו א') "כל השופרות בשרים חזך مثل פרה" וכו' ומשמע שככל שופר, זולח של פרה, כשר ואף שופר שחור במשמעותו — דלייתא, דלא נחית התנה הטעם אלא לאשमועין במיניו וסוגיו בעלי החיים שרואים הם לשופר, וכדפרשי זיל שם "כל השופרות, בין של איל בין של יעל" ע"ש, ולא נחית התנה השתא לאשمرען הכלש ופסול השופר, דזה לא נקט התנה בהך מתניתין שום פסול מפסולי השופר, וכגון שופר של עבהה ורדה דחニアליה בברייתא דפסול ולא יצא ידי חובה וכדראייתה בחולין (פ"ט סע"א, וע"ש בתוס'), ושמע מינה כנ"ל דבחק מתניתא לא קעסיק התנה אלא לאוריין לנ מה הם מיין בעלי החיים שאפשר להשתמש בקרנותיהם לשופר, ותו לא מיד, ודוק'.

ב. ונראה דברזה אחי שפיר קושיח המגן אברהם זיל על רבינו הלבוש זיל, דהנה כתוב רבינו הלבוש זיל (סימן חרמ"ט סעיף ד') וזה לשונו "יש רוצחים להכשיר אותם האתරוגים הכאים מן הפרדס שקורין גרטזיא, ואני אומר שהם פסולים מן התורה,

מייהו יש לבאר בשיטת ריב"נ דאייהו סבר דעתם המלכיות שייך ליום, שזו היום שמיליכים לקוב"ה בפועל, ולהכי שוה בנוסח לזכו"ש, אבל לחוקע עלי' בעי' מטרדה שמתיקיימת רק בר"ה, ובמלכיות נתקיימה המטרה משך השנה, כי המלכה ליוםא לא"כ הווא.

ולאוד הנ"ל, מבוארם שפיר דברי הר"ן ומארוי, דשופר תלוי הנוסח בתקיעות לר"ע, כי התקיעות באות בברכה שניתקינה מחמת קדושת היום ולא בברכה דכל השנה. ואם המלכיות נטפלו לקודה"ש, הרי אין שייכין לברכה קודה"י, וא"כ תמה ר"ע

שהרי ידוע שם מרכיבים וכו', והרי נعبدה בה עבירה והרכמה וכו' וכיון דנעכד בו עבירה אע"ג דמותר באכילה אמאיס לגביה, דמיון דבמתם כלאים, דאף על גב שמותרת באכילה אסורה לקרבן מטעם דעתה בה עבירה אימאה לגביה, והכא נמי כן נ"ל ע"ש.

והמן אברהם (פס"ט תרמ"ח ספק"ג) הקשה על הלבוש ז"ל, דלפי דבריו אמאי קאמר התנא כל השופרות כשרים חוץ משל פרה, ולא נקט נמי דשופר של כלאים נמי פטול, וכגון הנולד מכבש ועו ע"ש.

1234567890 וראיתי לגאון המובהק מהור"ר שמואל הלוי ז"ל מחבר שו"ת בגדי ישע, בתשובהו שליח אל הגאון מהרא"ל צונץ זיע"א (והובאה בשוו"ת מהרא"ל צונץ או"ח סימן ר), וכCMDOMNI שנדרפה בשלוםותה בספרו שו"ת בגדי ישע) שתירץ Kosheit המן אברהם דלעיל על הלבוש ז"ל, די"ל דאין הכי נמי דלעולם קרן של הנולד מכבש ועו דהוי כלאים, פסילה לשופר, והוא דלא קוחשיב לה התנא בהדי דקרן דפרה, משום דאין למدين מן הכללות ואפילו במקומות שנאמר בהן חוץ, והגרא"ל צונץ ז"ל השיבו "אין דעתך נזהה דעתה דמתניתין כל השופרות כשרים חוץ משל פרה כתני, ומה שדחה מעלה שאין למدين מן הכללות, מ"מ היכא דלא איתמר מהיכי תיתן לומר כן, ולא אישחmitt שום פוסק לומר כן", וע"ש מה שהוא ז"ל כתוב לתרץ ע"ש, (בתשובות מהרא"ל צונץ או"ח סימן ר' אות א').

ולכאורה יש להביא סיוע לגאון בגדי ישע ז"ל שהרי לרבה פוטקים שופר של מין חיים ובמה טמאה פסול לגמרי לשופר, וכמ"ש רמ"א ז"ל בהגהה (סימן תקפ"ו ס"א) וכ"כ בלבוש שם, ועיין באליה זוטא (שם סק"ב) ובאל"י רבה (שם סק"ה) ובבגדי ישע (על מגן אברהם או"ח שם, לגאון רבי ישעה וינר ז"ל מפראג, ואין להחליפו עם הג"ר שמואל הלוי בעל שו"ת בגדי ישע, וכCMDOMNI לי שהוא העיר ביאלייטוק) וכף החיים למורי הגז"ל (שם אות י"ז) ע"ש, ואמאי לא כתני במתניתין לכל השופרות כשרין חוץ משל פרה ושל מין חיים ובמה טמאה, אלא שמע מינה לכוארה כמ"ש הגאון מהור"ר שמואל הלוי ז"ל דאין למدين מן הכללות אפילו במקומות שנאמר בהן חוץ, ותימה לכוארה על הגאון מהרא"ל צונץ ז"ל שדחוו ולא קיבל דבריו בזה וע"ע.

מיهو ראייתי שיש לישב הכל בס"ד ובחדא מחתא, והוא עפ"י מה שכתו גאוני קמאי ז"ל בסוגיא, ואביא רק לשון רבינו החינוך ז"ל (מצווה ת"ה) בזה, ואלו דברות קודשו "וכל השופרות כשרין חוץ משל פרה מפני שהוא קרן, פרוש כל מה שהוא שופר, כלומר שהוא חלול, לשון שופר הכי משמע דבר שיש בו חلل (ומלשון שפופרת) וכגון השופר של כבש שיש לו חלל שהזוכרות לתוכו, וכל שופר בעולם שיש לו חلل — הוא הכשר לתקוע בו בראש השנה, ולא פוקי קרני ראם ושאר חיות שקרניהם אינם נחללים בלשון שופר כלל, לפי שאין בהן דבר חלול אלא זכרות בלבד, אבל קרן הפרה עפ"פ שהוא בכלל שופר שהרי יש לו נקבות וזכרות אינן כשר מפני שהכתב כללו עם הפסולים שקרו אקרן, וכדכתיב בכור שורו וגוי וקרני ראם קרני, נמצא לפי פירושנו זה שכל הקרנות שבעולם פסולין לתקוע בהן בראש השנה, חוץ מהרני הכבשים והרחלים וגם התישים והעזים, לפי שלא מצינו בעולם קרנות חלולים

תרש

עלות החודש

חוץ מألو ושל פרה, כי קרני כל שאר החיות אינם חלולים ונמצא שאינם בכלל לשון שופר שצוטנו התורה לתקוע בו, ושל פרה גם כן כבר הוציאו הכתוב מכלל הכתירים והכנסו עם כלל הפסולים מפני שהראו בשמות וכו', והארכתי לך בני מעט בכך, לפי שהפירוש זהה נתחדש במשנה זו מזמן קרוב, והפרשנים אשר היו לפנים פרשוה בעניין אחר", ע"ב דב"ק.

אותן הכתירים

ולהאמורathy שפיר מה שלא נזכר במשנה זו שקרני שאר חיים ובהמות הטמאות פסולים, וכמו שהעירותי לעיל, ומשום דחתנה בהך מתניתא לא קעסיק אלא בגדרי שופר, ובאיזה קרע ממיינן בעלי חיים אפשר להשתמש כשפוףר, ועלה קאמר שיש שופרות כשרים (כל השופרות) ויש שפסולין (פרה), אבל בכל הפסולין שפסולוון מחמת שחסר בשם שופר שלחן, וכחיות ובהמות הטמאות, לא קעסיק חנא כלל לאוריין לנ שפסולים הם, וממחמת שבגי קרנווחיהן לייכא כל עיקר שם שופר, דקרן אייקרו, וכדכתוב הרבה החינוך ז"ל.

ובזה נתיאשנה גם קושית המגן אברם על הלבוש ז"ל, דאין hei נמי לעולם יש לומר דשפוףר של הנולד מכלאים דעו וככש פסול, והוא דלא קתני להחנה במתניתין, משום דלא קעסיק אלא בפסולים שפסולוון מחמת שחסר בשם שופר דיזהו וכמשנ'ת, ובנולד מכלאים דכבש ועו לא חסר בשם שופר, שהרי בוודאי יש בו זכרות ונקבות, ז"ב ופשט, ולטפויי מילתא אכתחוב שכן מתחבר בדברי הגיעב"ץ ז"ל, והביא דבריו מו"ז הגו"ל בcpf החיים (סימן חקפ"ו אוות ט"ז) עש"ה, ודדו"ק היטב במ"ש בס"ד ונתיאשבו דברי רביינו הלבוש ז"ל. והיינו טעמא דלא הזכיר החנה לנולד מכלאים דעו וככש, ולאו מטעמא דהג"ר שמואל הלוי ז"ל דאין למדין מן הכללות, דעתם זה מוקשה הוא, וכפי שאכן טען כנגדו הגרא"ל צוינז ז"ל וכן נ"ל, אלא הטעם הוא כמ"ש בס"ד, ומן התיימה שהנק רביבי בררו להם דרך ולא עמדו במאית דכתיבנה בס"ד, רצ"ע.

ג. הדرين ל'קמייתא בס"ד, בעניין שופר שצבעו שחור, ובאמת עצם הדבר שככל רבותינו גאנני קמאו ובתראי ז"ל לא הזכירו מאומה אודות צבע השופר, היא גופא ראייה גדולה שהוא כשר, שהרי שופר שחור הוא די שכיח, ואילו היה עניין שלא לקחת שופר כזה, עכ"פ לכתחילה לא, לא היה משותpit אחד מרבותינו ז"ל מלאשמעין הדא מילחאה, וכן נ"ל הפסוקים ז"ל, ועם"ש הגרא"ח פאלאגי ז"ל בספר כל החיים (דף ט"ז ע"ג, ודף י"ט ע"א) ובשדי חמץ (כללי הפסוקים סימן ט"ז אוות כ"ט) ואילך, ונתבאר במקומו בארכיות בס"ד.

ד. וחשבתי שאולי טעם השואלים הי"ו והסלקא דעהין דיזהו להדר שלא יהיה צבע השופר שחור, הוא מחמת שהצבע השחור רומו לבחינת הדין, ולפיכך אין ראוי לתקוע בו, ודוגמא לדבר אין קטיגור נעשה סניגור, וכדאמרו בסגיה בראש השנה (שם כ"ו א').

איבור דיש מקום לומר איפכא, דאחר שטעם התקיעות בשופר הוא כדי להמתיק

הנידודים והנידודים עת רעד רעד לטוויהו רטוויהו מודר דריעת אירוח דידי רימרמיו

לפ' הרמב"ם

ודמיין לדבר מסנהדרין (ט"ל ב') „חוון עובדיהו, כה אמר ה' לאדם, מאי שנא עובדיה לאדם (פרש"י, מאי שנא עובדיה לאדם, ולא נתבנאו נבואה אחרת, למה נבחר לו לזו משאר הנביאים) וככ' אמר אפרים מקשאה תלמידו של רבי מאיר משום רבי מאיר עובדיה גור אדומי הוה, והיינו דאמרי אינשי מיניה וביה ניזיל ביה נרגא. (פירוש עץ עצמו של יער יכנס בתוך הגראן להיות לו בית יד וכובע קצצו את העיר, וכן עובדיה רקאתי מאdom הוה שיתתבנאו במיוחד על מפלת אדום וכל עיקר נביאתו יהיה אדומות דבר זה, כלומר חורבן מלכות אדום. ע"ש ברש"י ויד רמ"ה) והוא הדין הכא, הדו"ק. [ומעניין שבעל השמואה דהינו רבי מאיר, הוא עצמו מגר אדומי הוה, גיטין נ"ו א'].

ואז ר' הילוי ולפי זה טענה אין קטיגור נעשה סניגור לא שייכא הכא, דנ"ל בס"ד דהא אמרין אין קטיגור נעשה סניגור, הינו דוקא בוגונא שהקטיגור בא להיות סניגור על מילתא אהרייתי מקרטונו, ולא שביק מציאות המקרטרג שבו, אלא שבא להוסיף גם סניגורייה, וכזהב שהוא מקרטרג מחד גיסא, שהרי מזוכיר עוזן העגל, ולכך אי אפשר שישמש מайдך גיסא גם לsnsיגור ולהזכיר זכויות וכו'ב, דמאן דעתיך הא לא עבד הא, ואין שתי פיות לגוף אחד, ובפה אחד מלמד חובה והשני מלמד זכות, אבל בוגונא שהקטיגור עצמו בא להעשות סניגור על קיטרוגו עצמו ולעקור קיטרוגו ולכפר עליו, ובבחינת הפה שאסר הוה הפה שהתיר, ולא בבחינת שני הpecificים בוגונא אחד, אלא שבא לכפר על קטרגו עצמו, או כי יש לומר דין לך סניגור גדול מזה, ובבחינת צדיק במא שקיןתו בו מתיקן (תנחותמא בשלה סימן ב"ד ע"ש), ועיין שמות רביה (פ"ג סימן ג') דרך הצדיקים במא שהן سورחין הן מתיקנן, ע"ש. ואם אמרו רז"ל על המגען ללב גזול שאוי להה שנעשה סניגורו קטיגורו, עיין ירושלמי סוכה (פ"ג ה"א) ויקרא רביה (פ"ל ט"ו) ועדת אף אין נאמר אפילו אשורי לוזה שנעשה קטיגורו סניגורו, ובוגונא שנתבادر לעיל בס"ד הדו"ק.

ועיין לרביינו מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות ראש השנה (כ"ו א') בסוגיא דין קטיגור נעשה סניגור, שHEMA ממה דתנייה בטורת כהנים (ר"פ שמיני) „ואל בני ישראל חדבר לאמר קחו שער עזים לחטא ומי מה ראו בני ישראל להביא יותר מהארן, אלא אמר להן אתם יש בידיכם בתילה ויש בידיכם בסוף, יש בידיכם בתילה, ושחטו שער עזים (גב' יוסף), ויש בידיכם בסוף עשו להם עגל מסכה, יבא שער עזים ולכפר על מעשה עדים, יבא עגל ולכפר על מעשה עגל" ע"ש, והקשה והלא אין סניגור נעשה קטיגור, ותירץ דמעשה עגל בחוץ נעשה ובכח"ג אמרין בגמרא שלא אמרין אין קטיגור נעשה סניגור ע"ש. [ובחרוץ זה לא יגעה מזור לקושיא מהשער, וצ"ע. ומהתימא שלא ראה דברים בשרשן]. ולדברינו בס"דathy שפיר, דכל כהאי גוונא שהקטיגור עצמו בא לsnsיגור ולכפר על חטא זה גופה שפיר דמי, ואין לך סניגור גדול מזה.

ואת שפיר נמי מה שאמרו במדרש במדבר הרבה רביה (פ"ט סימן ח') „אמר ר' איבר משל לבן שפה שטינוף פלטינ של מלך, אמר המלך תבוא amo ותקנה את הוצאה, כך אמר הקב"ה תבוא פרה אדומה ותקנה מעשה עגל" ע"ש. ואף כאן חקשי והלא אין

קטיגור נעשה סניגור, אך לפי מ"ש בס"ד מתוך שפיר, שבגונא כוה שהקטיגור בא לסוגר ולכפר על עצם קיטרונו לא אמרין אין קטיגור נעשה סניגור ודוו"ק, ועיין שער תשובה לרביינו יונה ז"ל (שער א' אות ל"ה) ע"ש ותבין.

ומצאתי בס"ד בספר פרדס יוסוף ח"ג (דף ק"ג ב') שהביא מהר"ש יפה ז"ל בספר יפה תואר שכח לחלק כן, והביא דוגמא מיוםא (פ"ו ב') "אמר ר' נחמייה אילן שאכל אדם הראשון ממנו חhana היה שבדבר שקללו בו נתקנו" ע"ש. [ביומא שם לא מצאתי, וממצ"ל סנהדרין ע"ב וע"ש במסורת הש"ס]. והווסף דוגמא גם מדברי הרמב"ן ז"ל ויקרא (כ"ג ב') שהטעם שלוקחים אחרוג למצות ד' מינימ "הואיל שהוא הפרי שבו רוב התאהו ובו חטא אדם הראשון ואנחנו נרצה בו לפני ה'" ע"ש ודוו"ק, זהה כמשנ"ת בס"ד.

שו"ר בערך לנר בסוגין שגמ הוא כבר נחת לחייב זה, וזה לשונו „דוידי הדבר שהובא לכפרה על הדבר עצמו זה לא שייך קטיגול שכן דרך התשובה השלימה והאמתית לשוב באתו דבר שחתא בו על דרך שאמרו [יומא פ"ו ב'] באותו מקום ובאותה אשה, ותשובה כו היא סניגור ודאי, כמו שאמרו הדונות נעשות בצדירות, ולכן העגל והוחב שהובאו לכפרת עון העגל היי סניגור ולא קטיגור, אבל بما שלא בא לכפרת עון העגל רק לאחר גגון בגדי כהן גדול ושופר בזה שיין הזכרת החטא ונעשה קטיגור", וככ"ע. וק"ק שלא הבא לסייע את דברי הגאון מהר"ש יפה ז"ל דלעיל. [ויתכן שהוא שצווין בדברי מהר"ש יפה ליוםא (פ"ו ב') — והערתי דשם ליתא, וכן"ל, — למאמר חז"ל היכי דמי תשובה מהאהבה וכו' באותו מקום ובאותה אשה, נתכוון, וכמוכר בדברי הגאון ערוך לנר, ודוו"ק].

וע"ע מ"ש בהך מילחא דאין קטיגור נעשה סניגור, בפתח עינים לנחד"א ז"ל יבמות (ז' ב') ובספרו עיר אוזן (מערכת א' אות ע"ט). והمعنى בעינה פקיחא יראה שאין בדברי קדשו שם תברא למאי דכתיבנא בס"ד, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי עש"ה ודוו"ק) ולמהר"א פאלגי ז"ל בספר אברהם אוכור (מערכת א' אות קמ"ב) ולגאון הר"ב שדי חמץ ז"ל בספרו מכתב לחזקיהו (ברכות נ"ט ב', ור"ה כ"ז א') ופרדס יוסוף ח"ג (דף שני"ח ע"ב) ועוד.

עד ראייתי בס"ד שעצם ההנחה שצבע שחור רומו לבחינות הדין, הוא דבר שאינו מוסכם, וראה מ"ש בזה איש אלוקים קדוש רבינו הרם"ק ז"ל בספר הפרדס שלו (שער הגוננים, בכל הפרקים שם) ע"ש ואcum"ל.

סיומה דהנ' פיסקא דלפי ענ"ד שופר שחור ושופר לבן אחד הוא, ושפיד דמי לתקוע בقولם, וכל השופרות כשרים. והשי"ת יאיר עגניו בתורתו הקדשה, תורה חיים אמן.

הכו"ח פעה"ק ירושת"ו, תשרי תש"מ לפ"ק

הצעיר יעקב חיים טופר